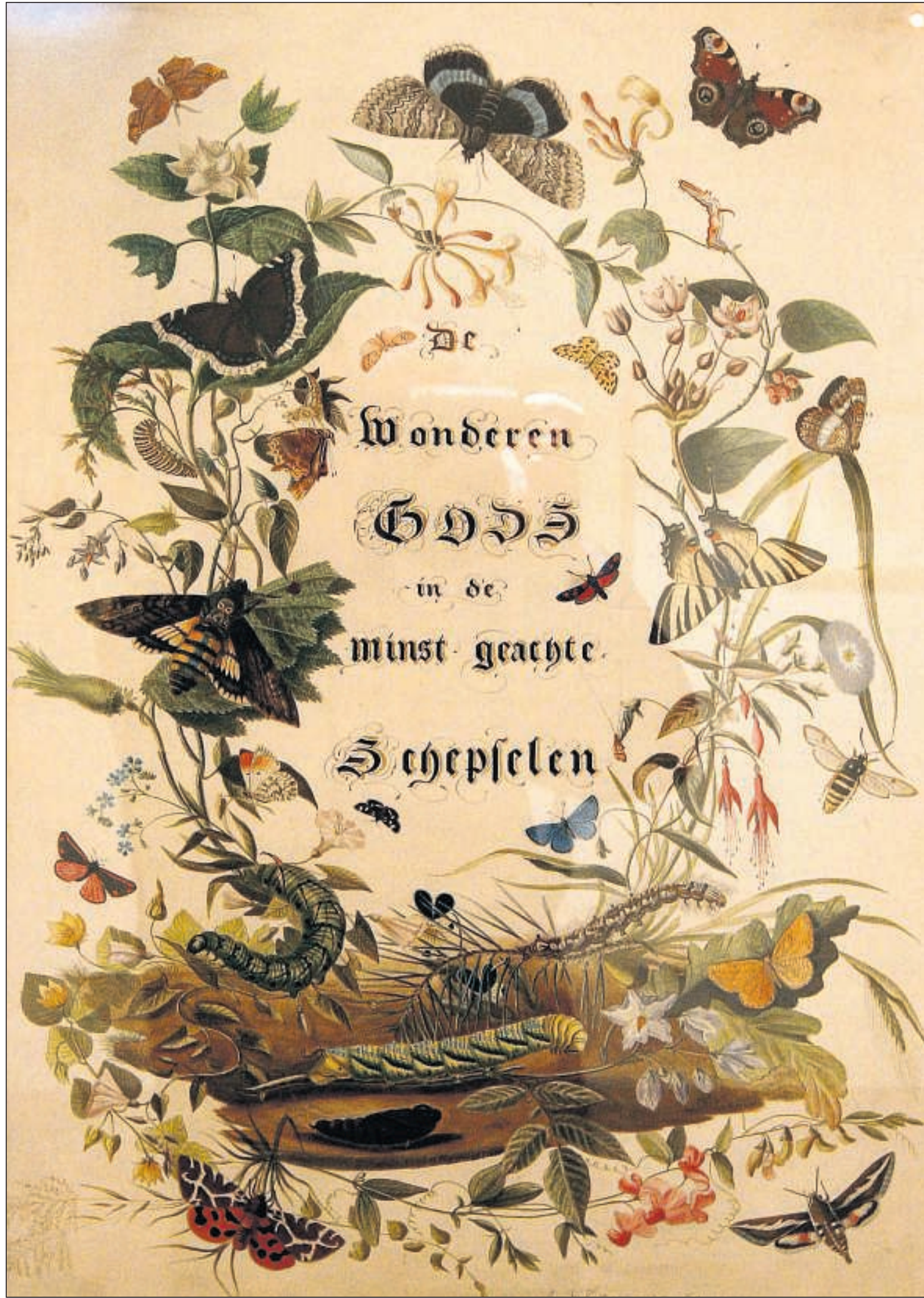

"Grafische geloofsbelijdenis" van Maurits en Louise Ver Huell in Arnheems museum Wonderen der natuur in waterverf

● Aquarel, oorspronkelijk bedoeld als titelplaat voor een boek. Maurits keurde hem uiteindelijk af.

Foto's RD, Anton Dommerholt

Catechismus der natuur

Vraag: Welke gewichtige Vragen behoort een Kind, hoe jong het zy, dikwils aan zich zelve te doen?

Antwoord: Het behoort zich zelve dikwils te vragen: „Waar ben ik, welke opmerkelijke dingen komen dagelijks voor myne oogen, en waartoe ben ik hier?”

Vraag: Waarom moet een Kind zodanige Vragen dikwils aan zich zelve doen?

Antwoord: Om, gelyk my geleerd is, vroeg behoeft te worden tegen onaan-doenlykheid en onoplettenheid, die ons veel kwaads kunnen veroorzaken.

Vraag: Indien ik U dan die Vragen deedt, wat zoudt gy my antwoorden?

Antwoord: Ik zou U antwoorden: „Ik woon in de groote Waereld van God, ik zie dagelijks zyne talryke Werken, en ik ben hier, om Hem te leeren kennen, te dienen, en te verheerlyken.” (...)

Vraag: Was het den Schepper genoeg, Menschen en Dieren op de aarde, Vogelen in de lucht, en Visschen in de wateren te formeeren?

Antwoord: Neen! Hy heeft noch eene andere soort van Diertjes, geheel van de voorige verschillende, geschaapen, die men Insecten of Bloedelooze Diertjes noemt, om dat zy, in plaats van bloed, eene soort van vogt by zich hebben.

Vraag: Zyn er veel of weinig?

Antwoord: Hun getal is zeer groot.

Vraag: En waar woenen zy?

Antwoord: Overall! in de lucht, in 't water, in 't slyk, in zand, hout, steenen,

● Ds. Johannes Florentinus Martinet zag God in de natuur, noemde echter ook de natuur goddelijk.

en schulpen, zynde of vry groot, middelmaatig, of onbegrypelyk klein. (...)

Vraag: Wat denkt gy, als gy ze ziet?

Antwoord: Overweegende hun maaksel, getal, en voordeelen, behoore ik tot Gods eer te zeggen: „Zyne onzienlyke dingen worden van de schepping der waereld aan uit de schepselen verstaan en doorzien, beide zyne eeuwige Kragt en Godlykheid.” Rom. 1:20.

Uit: "Kleine catechismus der natuur voor kinderen" (1779), door ds. Johannes Florentinus Martinet.

Prachtig gedetailleerde tekeningen van de natuur – insecten, bloemen, planten, schelpen – verbinden kunst en wetenschap met elkaar. En kunstenaars als Jan Swammerdam, Anna Merian en het echtpaar Maurits en Louise Ver Huell ontdekten meer: het waren Gods wonderen die zij in waterverf vastlegden.

Aad van Toor

„Ik presenteer u alhier den Almaghtigen Vinger GODS in de Anatomie van een Luys; waarin Gy wonderen op wonderen op een gestapelt sult vinden, en de Wysheid Gods in een kleen puncte klaarlyk sien ten toon gestelt.” Voor het oog nauwelijks zichtbaar, maar onder de microscoop, die in 1620 was uitgevonden, ontrolde zich voor Jan Swammerdam en Antoni van Leeuwenhoek een nieuwe wereld: die van de aller-kleinste wezens en organismen. Van Leeuwenhoek's interesse ging vooral uit naar micro-organismen, Swammerdam richtte zich op insecten. De gepromoveerde arts kwam nooit toe aan een medische praktijk, maar verlegde zijn werkterrein naar dit nieuwe onderzoeksgebied, „om God te eren in Zijn schepping.”

Wat hij waarnam tijdens zijn studie, tekende hij sterk uitvergroot op papier. Swammerdam's passie werd tevens zijn dood: op 43-jarige leeftijd overleed hij in 1680 aan malaria. Zijn werk werd vijftig jaar later door Boerhaave gepubliceerd onder de veelzeggende titel: „Bybel der natuure”.

Ook Anna Maria Sibylla Merian (1647-1717) ontdekte naar eigen zeggen „verborgen paradijzen”, vooral in de wereld van rupsen en vlinders. Al vanaf haar dertiende jaar was ze geboeid door de wereld van het kleine. De Duitse Merian leerde tekenen en etsen van haar Nederlandse stiefvader Jacob Marell. Merian, afkomstig uit een predikantengeslacht, sloot zich in het Friese Wieuwerd aan bij een woongemeenschap van labadisten. Enkele jaren later, na de dood van haar moeder, verhuisde ze in 1691 naar Amsterdam. Haar huwelijk was inmiddels ontbonden, haar hart ging meer uit naar de metamorfose van insecten dan naar haar echtgenoot. Hoewel de officiële lezing is dat er verschil van religieus inzicht was tussen beiden.

Bekrabbelen

Tachtig jaar na de dood van Merian wordt in 1787 in het burgemeestersgezin Ver Huell in Doesburg de kleine Maurits geboren. Moeder komt uit het predikantengeslacht Staring, Maurits' vader stamt uit een familie van magistraten en mariniers. Al jong ontkiemt in Maurits de liefde voor de natuur en zijn „zucht om papier met potlood te bekrabbelen.” Het komt hem, naar eigen zeggen, letterlijk aanwaaien. Naast de „tekenlust” wordt „de zucht voor de natuurlijke historie bij mij opgewekt door het bij toeval vangen van de bonte nachtvlinder Euprepia caya”. Hij determineert het beestje en tekent het zorgvuldig na. De kunstenaar-wetenschapper is in hem geboren.

Maurits wordt in deze hobby gestimuleerd door zijn ouders en geïnspireerd door de Zutphense predikant en natuurfilosoof Johannes Florentinus Martinet (1729-1795), die in zijn geschriften de natuur als Gods werk verheerlijkt. Centraal in diens denken staat de verenigbaarheid van wetenschappelijk onderzoek naar de natuur met het Bijbelse geloof. Het bestuderen van de schepping brengt de mens immers dicht tot de Schepper.

Maurits meldt zich op vijftienjarige leeftijd bij de Bataafse vloot, die wordt gecommandeerd door een oom die onder Napoleon een beroemde admiraal was. Maurits' marineloopbaan is minder succesvol. Al op zijn eerste zeereis nemen de Engelsen hem voor de kust van Brazilië gevangen. Twee jaar – van 1808-1810 – verblijft hij als krijgsgevangene in Brazilië. Op zijn

verdere marineloopbaan vergaat het hem niet veel beter. Tussen 1811 en 1814 dient hij opnieuw onder zijn oom, maar wordt in diens val meegesleurd. De naam Ver Huell is onlosmakelijk met die van Napoleon verbonden, ook in diens afgang.

In 1815 lukt het Maurits toch om als vrijwilliger bij te dragen aan het herstel van het Nederlands gezag in Indië, waarna hij snel opklimt tot commandant van de Admiraal Evertsen. Helaas vergaat de Evertsen op de terugreis in 1819. Jouw schuld, zeggen zijn superieuren. Natuurlijk niet, meent Maurits. Er ontstaat een conflict en Maurits is definitief ongewenst persoon bij de zeemacht.

Wereldse beslommeringen

Inmiddels heeft de burgemeesterszoon een jongedame op stand gevonden: Louise de Vaynes van Brakell, dochter van de zogenoemde „Held van Doesburg”, die in 1813 als garnizoenscommandant van de stad een plundering door de Fransen weet te voorkomen. Louise is een beeldschone vrouw die er lang jeugdig uitziet. Het verhaal gaat zelfs dat, als zij later haar enige zoon naar school brengt, men haar aanziet voor diens zuster.

In 1821 treden Maurits en Louise in het huwelijk. Ver Huell, die door de schipbreuk van de Admiraal Evertsen zich in „eene zee van onaangenaamheden” bevindt, vaart er wel bij. „Het genoegelijke huislijke leven deed alle wereldse beslommeringen vergeten.” Op 7 maart 1822 wordt hun zoon Alexander geboren.

Omdat Ver Huell een betrekking krijgt op de marinewerf in Rotterdam verhuist het gezin naar die stad. Hij brengt het tot directeur en als in 1850 de werf wordt gesloten, krijgt hij eervol pensioen als schout-bij-nacht titulair.

His gezin behoort tot de gegoede klasse en is dankzij erfenissen vermogend. Uit de dagboeken die Louise bijhoudt, blijkt echter duidelijk dat zij beiden altijd al meer geïnteresseerd zijn in kunst en wetenschap dan in het uitgaansleven. Na het pensioen van Ver Huell keren de echtelieden spoor-slags terug naar Gelderland, om zich daar verder te geven aan hun beider hobby: de natuurlijke historie, vooral de botanie en de insectenkunde.

Tijd verbeuzelen

Tijdens Ver Huell's carrière bij de marine bleef altijd zijn „grootste uitspanning het teekenen.” Het bekendst van hem zijn de getekende reisverslagen, maar daarnaast maakte hij talloze gedetailleerde studies van (exotische) bloemen, planten en dieren, waarmee hij als illustrator van diverse wetenschappelijk werken een goede naam verwierf. Hij gebruikte zijn tijd in den vreemde nuttig, zoals hij later ook anderen aanraadt: „In plaats van in vreemde gewesten noodeloos rond te slenteren en de kostbare tijd met nietige vermaken te verbeuzelen, bestede men die uren, om in de vrije natuur, alles wat de aandacht opwekt, te willen leeren kennen, en het zich, zoveel mogelijk toe te eiegen tot nader onderzoek, en alles op te tekenen, wat tot vermeerdering dier gewesten dienen kan; de teekenen op te vatten, om treffende natuurafereelen op papier te brengen en die aldus voor allen aanschouwelijk te maken.” Verhuell streeft een nauwkeurige weergave van de natuur na, maar grijpt als tekenaar ook sterk terug op de neoclassicistische landschapsschilderkunst van het einde van de achttiende eeuw. Zijn werk wordt gewaardeerd onder de wetenschappers. Zodanig zelfs dat sommige nieuwe ontdekkingen de naam van Maurits krijgen, zoals de Phillodes verhuelli, een vlinder die door Maurits in Indië is getekend en door de insectoloog Snellen-van Vollehove als een nieuwe soort is ontleed.

Hoewel zij minder bekend werd, doet Louise niet onder voor haar man. Zij beperkt zich veel meer tot inheemse bloemen, planten, heesters en insecten. „Vrijdag 7 mei 1847. Allerliefst zacht weder. De bloemen en heesters allen door de vruchtbare regen van de vorige dag uitgekomen. Een Pyrrhus japonika geplukt en begonnen te tekenen.”

LOUISE VER HUELL
...allerliefst zacht weder...

MAURITS VER HUELL
...geen tijd verbeuzelen...

● Bloemstillevens, een penseeltekening van Louise Ver Huell uit 1843, gemaakt naar een schilderij van de Arnhemse bloemschilder Gerrit Johan van Leeuwen.

planten, heesters en insecten. „Vrijdag 7 mei 1847. Allerliefst zacht weder. De bloemen en heesters allen door de vruchtbare regen van de vorige dag uitgekomen. Een Pyrrhus japonika geplukt en begonnen te tekenen.”

Kruisbestuiving

In de omvangrijke erfenis die de excentrieke kunstenaar en verzamelaar Alexander Ver Huell (1822-1897) de gemeente Arnheim naliet, bevindt zich een groot aantal werken van de hand van zijn vader en moeder Maurits en Louise Ver Huell.

Het Historisch Museum Arnheim toont werken van deze beide amateurkunstenaars voor het eerst samen. Uit de expositie spreekt niet alleen een vruchtbare artistieke kruisbestuiving, maar vooral de liefdevolle aandacht waarmee zij beiden Gods wonderen in waterverf hebben vastgelegd.

„Gods wonderen in waterverf” is tot en met 4 mei te zien in het Historisch Museum Arnheim, Bovenbeekstraat 21, Arnheim.

■ www.hmarnhem.nl, 026-3775300.

Merian dreef familiebedrijf

In de tijd dat velen dachten dat vlinders uit de modder kwamen, verzamelde de 13-jarige Maria Sibylla Merian (1647-1717) al rupsen. Ze bestudeerde hoe deze zich inpoppen en daaruit vervolgens vlinders vlogen. Ze tekende het met uiterste precisie na samen met de plant waarop ze gedijden.

Maria Sibylla Merian werd de belangrijkste en invloedrijkste natuurhistorische tekenaar in de zeventiende eeuw in Nederland. De uitzonderlijke detaillering, de honderden rafelige lijntjes, de transparante kleuren maken haar werk uitzonderlijk.

Het Rembrandthuis treft voorbereidingen voor de tentoonstelling „Maria Sibylla Merian & Dochters. Vrouwenlevens tussen

kunst en wetenschap”. Honderd werken, afkomstig uit tientallen prentenkabinetten, zullen worden getoond.

Bij de tentoonstelling zal tevens het boek „Maria Sibylla Merian & Dochters. Een familiebedrijf tussen kunst en wetenschap” verschijnen. Het wordt geschreven door Ella Reitsma, in samenwerking met entomologe Sandrine Ulenberg.

„Maria Sibylla Merian & Dochters. Vrouwenlevens tussen kunst en wetenschap” is van 23 februari tot en met 18 mei te zien in het Rembrandthuis, Jodenbreestraat 4, te Amsterdam.

■ www.rembrandthuis.nl, 020-5200400.

INHOUD

PAGINA 14
Toekomst Koninklijk Concertgebouwwerk niet rooskleurig.

PAGINA 15
Suvée bracht het neoclassicisme naar de zuidelijke Nederlanden.

Eindredactie: A. F. van Toor